

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Turizme Katkısı

Güler BİLECEN

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Evkaf Nezaretinin yerini Vakıflar Umum Müdürlüğü almış, bu teşkilât Cumhuriyet İdaresinin ortaya koyduğu dinamik çalışmalara paralel olarak memleket ihtiyaçlarına cevap verecek yeni yapıların yapılması; daha sonra günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde han ve kervansarayların konaklama ihtiyacına tahsis edilebilmesi için onarılarak otel haline getirilmesi görevini de üstlenmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında küçük bir şehir olan, Ankara Başkent olunca şehrin büyük ihtiyaçlarının başında modern bir otel yer almıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Evkaf nezaretinin yerini Vakıflar Umum Müdürlüğü almış, bu teşkilat Cumhuriyet idaresinin ortaya koyduğu dinamik çalışmalara paralel olarak memleket ihtiyaçlarına cevap verecek yeni yapıların yapılması görevini de üstlenmiştir.

ATATÜRK'ün isteği üzerine Meclis binası (Eski Meclis) karşısında Ankara Palas inşa edilmiş ve yine bu civarda (bugün yıkılmış bulunan) Belvü Palas ile yakın yıllara kadar Ankara'nın otel ihtiyacı karşılanmıştır.

Bu şekilde modern konaklama yerleri ile Turizm'e katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Vakıf yoluyla meydana getirilerek zamanımıza kadar ayakta kalabilmiş ve her biri Türk medeniyetinin yaşayan belgesi olan eserlerden tarihi ve mimarî değeri olanlarının korunması, bakımı, onarımı ve bunların halk hizmetine sokulmasına büyük önem veren Vakıflar Genel Müdürlüğü, turizm ve otelciliğe ilk adımı Vakıf müessesesinin kuruluşu ile atmıştır.

Sosyal yardım, amme hizmetlerinin gerçekleştirilmesi ve Türk Kültürüne hizmet etme amaçları ile yaptırılmış olan Cami, Medrese, Kütüphane, Hamam, İmarat, Çeşme, Sebil, Türbe, Darüşşifa, Bimarhane gibi asırlar boyunca Vakıfların Türk Medeniyet tarihine kazandırılmış olduğu, devirinin mimarî özelliğini sosyal seviyesini gösteren görkemli Abideler arasında, Han ve Kervansarayların özel bir yeri vardır. Yapıldıkları devrin uygarlık seviyesini gösteren seyahat ve ticaret hürriyetini sağlayan, dayanışmayı geliştiren kervansaraylar diğer yapılardan farklı bir özelliğe sahiptirler.

Kelime anlamı olarak Kervansaray ve Han "kervanların barındıkları binalar." olarak bilinmekte isede aslında ayrı ayrı yapılardır. Kervansaray daha çok şehirler arasında büyük uzaklıklarda ve ıssız yerler yapılmış olan konaklama yerlerine, Han ise yerleşim yerlerine yakın ve şehir içinde aynı görevi yapan binalara denilmektedir.

Asrımızın modern vasıtalarından önce ulaşımın kervanlarla yapıldığı devirde bir yerden bir yere gitmek oldukça zor ve tehlikeli bir işti. Bu nedenle şehirler arasında belirli aralarla konaklama ve emniyet gerekçesi ile koruma tedbirleri bulunan yapılar inşa etmek gerekmiştir.

Bu yapıların ilk örnekleri'ni Romalılar zamanında, sınırlarda ve stratejik önemi olan noktalarda içinde daimi asker bulunan küçük birer kale şeklindeki Kasturum (Castel) denilen yapılarda görmekteyiz. Özellikle itibayriyle daha çok Askerî amaçlı olan bu yapılar, aynı zamanda barınak olarak kullanılmaları nedeniyle kervansarayların prototipi olarak kabul edilebilir.

Anadolu'da ilk örnekleri XII. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan, geçen yüzyıllar boyunca sayıları artan, han ve kervansarayların, daha erken örneklerini Anadolu dışında görmekteyiz. Yapılış tarihlerini VIII, yüzyıla kadar indirebildiğimiz ribat olarak isimlendirilen bu yapıların inşa amaçları biraz daha değişik karakter göstermektedir. Stratejik yerlerde, yol güzergahları ve sınırlarda yapılan bu ribatlar devirlerinin önemli mimari eserlerindedir. İslam Ordularının fethettiği yerlerin, çoğunlukta ve bilhassa Kuzey Afrika'da görülmektedir.

Orta Asya, İran ve Türkistan ribatlarında Anadolu Kervansaraylarının özelliklerini görmekteyiz. Her ne kadar plan şeması itibari ile Anadolu Kervansaraylarından ayrılmakta ise de, mekân, konstrüksiyonunun çeşitli organları ve işlevleri bakımından aynı özellikleri göstermektedir. Özellikle portaller, (Taç kapılar) çeşitli şekillerdeki takviye payandaları ile kuvvetlendirilmiş dış duvarları, Anadolu Kervansarayları ile benzerlik gösteren kısımlardandır.

Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum ve Antalya gibi Anadolu Selçuklularının büyük merkezi olan şehirler arasındaki yollarda kervan ulaşımı ile birer günlük aralıklarla bulunan kervansarayların Beylikler özellikle Osmanlılar zamanında sayıları gittikçe artmış ve Anadolu kervansaray ve hanlarla donatılmıştır. En mükemmel örneklerini Anadolu'da gördüğümüz kervansaraylar çoğunlukla vakıf yoluyla kurulmuş hayır müesseseleridir.

Anadolu'da şehir iç hanları hariç tutulacak olursa 200'e yakın kervansaray bulunmaktadır. Bunlardan Afyon—Çay, Taşhan, Afyon—Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı, Niğde—Ulukışla Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı gibi bir kısmı şimdiki yerleşme merkezleri içinde kalmıştır.

Ünlü Türk Seyyahı Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinden anlaşıldığına göre; mimari tarihi bakımından olduğu kadar sosyal düzen, emniyet ve sosyal dayanışmanın oluşması yolunda ileri ve geniş kapsamlı bir anlayışın eseri olan bu görkemli yapıların sayıları bugün bilinenden çok daha fazladır.

Selçuklular ve Osmanlılar zamanında inşa edilmiş kervansarayların vakfiyelerinde, düzenli ve emniyetli bir işleyişin sağlanması gayesi ile bir takım esasların konulduğu görülür. Kervansaraya gelen ve gidenlerin, zümre, ırk ve din farkı düşünül-

meden ağırlanması gereksinmelerinin karşılanması vakfiyelerin hepsinde yeralan en önemli şartlardandır ki, bugün dünyanın en gelişmiş kuruluşlarında bile bu anlayış ve görüş içinde görev yapanlar bulunmaktadır.

Kervan ve kervansarayların Sultan ve Padişahların korunması altına alınmış olması dünyadaki ilk sigorta şeklinin Türk sosyal hayatı içinde oluştuğunu göstermektedir. Herhangi bir kervan yolda veya kervansarayda saldırıya uğrayacak ve soyulacak olursa Sultan kervanın zararını devlet hazinesinden karşılamakta idi. Kervan soyanlar içinse çok şiddetli cezalar uygulanmakta, yolcuların mal ve can emniyeti tamamen devlet tarafından sağlanmakta idi.

Kervansarayların kültürel ve sosyal yönü yanında ticaret hayatındaki önemleri de çok büyüktür. Bir çok kervansarayın bünyesi içinde pazarlama yerleri bulunduğunu günümüze kadar gelen örneklerinden görmekteyiz.

Günümüzde bütün ülkelerde ticaret, kültür ve turizm alanlarının en büyük ihtiyacı olan otelciliğin devrinde tam bir karşılığını kervansaray olarak tamamlayabiliriz.

Vakıflar Genel Müdürlüğü yeni modern ve büyük otellerin yapımını gerçekleştirirken gerek Selçuklu Kervansarayları, gerekse Osmanlı Kervansarayları ve hanlarının bugünün ihtiyaçlarına göre konaklama hizmetlerine tahsis edilebilmesi imkanı bu muhteşem sanat eserlerinin öncelikle onarılarak otel haline getirilmeleri fikrini kuvvetlendirmiştir.

İlk olarak Osmanlı devri kervansaraylarından Aydın—Kuşadası Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı ile Edirne—Rüstem Paşa Kervansarayı yapıldıkları devirdeki kullanım amacı olan konaklama tesisi olarak, restore edilerek Turizm'e katkıda bulunmak üzere otel olarak kiraya verilmiştir.

1968 senesinde Fransız Clup Mediterrance tarafından işletmeye açılan Aydın—Kuşadası Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı tonozlu büyük hacmine lokantası yerleştirilen otelin modern yatak odası fonksiyonu verilen tonozlu odalar turizm sanayimizin yatak kapasitesini arttırdığı gibi eski eser ve abidelerimize büyük bir ölçüde hayranlık duyan yabancı turistlerin kervansaray ve hanlarımızda konaklamalarını sağlayarak bu yapıların mimari özelliklerini de daha yakından inceleme imkanı vermektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yapılan bir ön protokolla Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde bulunan bazı kervansaray ve hanların kısa konaklama ve otel olarak restorasyonu planlanmıştır.

Bu programa göre 1982 yılında İzmir—Çeşme Kanuni Kervansarayı, Niğde—Aksaray Sultan Hanı, Antalya—Alanya Kale Bedesteni (Hanı) Antalya—Alanya Şarapsa Hanı;

Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı. Vakıflar Genel Müdürlüğüne başarılı bir restorasyon yapılarak Türkiye Turizmine katkıda bulunulmuştur.

Kuşadası
Öküz Mehmet
Paşa Kervansarayı
Restore edilmiş
olup halen turistik
bir otel olarak
kullanılmaktadır.

Öküz Mehmet Paşa
Kervansarayı
içten görünüşü.

Kuşadası
Öküz Mehmet
Paşa Kervansarayı
Restore edilmiş
olup halen turistik
bir otel olarak
kullanılmaktadır.

Öküz Mehmet Paşa
Kervansarayı
içten görünüşü.

Cumhuriyet Devrinin ilk yapılarından, Mimar Kemalettin'in eseri olan II. Vakıf Apartmanı.

Cumhuriyet devrinin ilk otellerinden biri olan Ankara Palas Oteli.

Cumhuriyet Devrinin ilk yapılarından, Mimar Kemalettin'in eseri olan II. Vakıf Apartmanı.

Cumhuriyet devrinin ilk otellerinden biri olan Ankara Palas Oteli.

Aydın, Didim Oteli.

Antalya, Vakıf Teras Oteli.

Aydın, Didim Oteli.

Antalya, Vakıf Teras Oteli.

Antalya, Vakıf Teras Oteli genel görünüşü.

Vakıfların şehircilik anlayışının bir örneği olan, İstanbul, Beşiktaş Akaretler

- 1983 yılında : Antalya – Kırkgöz Hanı
Diyarbakır–Deliler Hanı
Denizli – Akhan
- 1984 yılında: Antalya – Alanya Alara Han
Nevşehir–Avanos Sarıhan
Konya–Zazadin Han
- 1985 yılında: Kayseri–Bünyan Sultan Han
Kayseri–Bünyan Karatay Han
Denizli–Çardak Han
Bursa – Ulubat Issız Han
- 1986 yılında: Antalya–Evdır Han
Konya– Horozlu Han
Niğde–Aksaray Ağzıkara Han

Turizm hizmetine sunulmak üzere restore edilerek kullanıma açılması ön görülmüştür.

Vakıflar Genel Müdürlüğü vakıf menşeli han ve kervansarayların otel olarak restorasyonu yanında modern otellerin yapımında da öncülük yapmıştır.

Mülkiyetinde bulunan bir kısım akarların daha rantabl çalışmasını sağlamak ve az gelir getiren eski ve köhne tarihi ve mimari değeri olmayan yapıların yerine Turizm'e büyük çapta cevap verebilecek kapasitede modern ve büyük otellerin yapımına başlanılmıştır. Antalya–Büyük Otel, Balıkesir–Kervansaray Otelı, Edirne – Kervan Otelı Didim – Turistik Otelı (1981 yazından itibaren Vakıflar Genel Müdürlüğü personeli Dinlenme Tesisi haline getirilmiştir.) Rize Turistik Otelı,

Çanakkale Truva Otelı gibi oteller yapıp işletmeye açılmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bir kuruluşu olan Vakıflar Bankası ve bazı kuruluşlar bir araya gelecek 623 sayılı özel kanunun verdiği yetkiye dayanarak İstanbul'da "Taksim Otelcilik Anonim Şirketini" kurmuşlardır. 1966 tarihinde 35 milyon lira ile kurulan şirketin sermayesi 200 milyon liraya çıkarılmıştır. Şirketin gayesi yabancı ülkelerde gelişen Turizm potansiyelinin yurdumuza çekilmesine yararlı olacak kalite ve değerinde İstanbul, Taksim'de bir otel inşa etmektir. Otel; kapasite, standard yer ve bütün nitelikleri, mimari ve şehircilik anlayışı ile modern ve uygun rekabet şartlarına sahip örnek bir tesistir. 24 katlı, 459 oda, 918 yataklı olan otelin işletilmesi Dünya çapında teşkilata sahip bulunan "Sheraton Corporation Of America" firmasına verilmiştir.

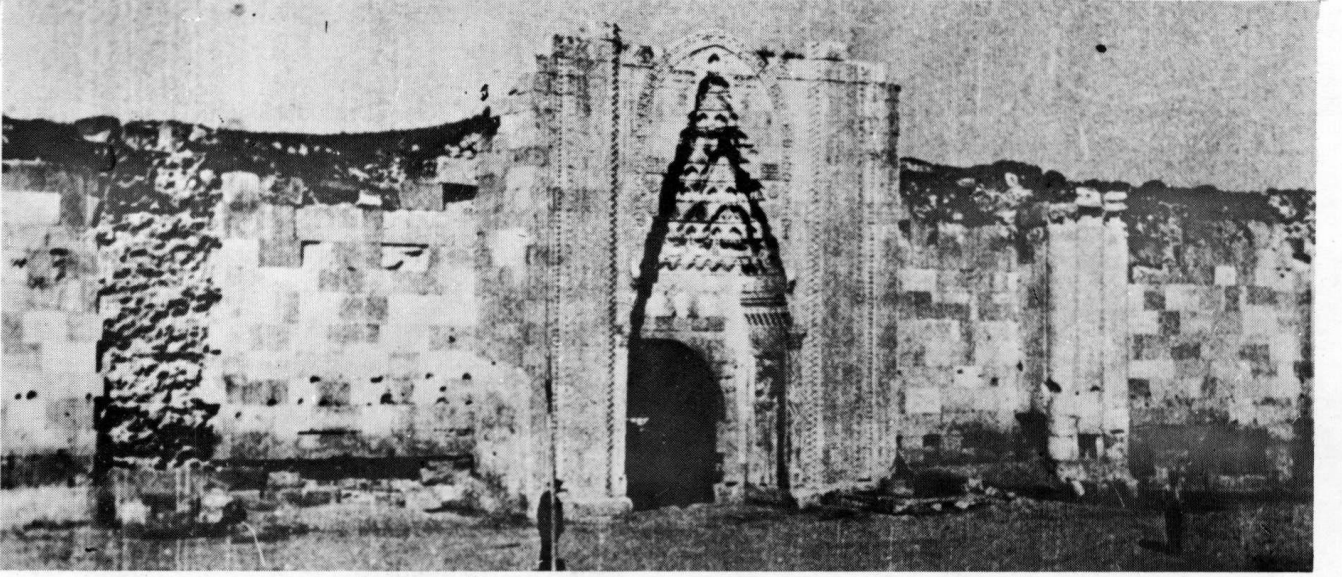
Şirketin % 55 hissesi Vakıflar grubuna diğer kısmı milli kuruluşlara aittir. İstanbul Sheraton Otelı Türkiye'nin en büyük turizm yatırımlarından biridir.

Vakıfların Turizm sektörüne yaptığı harcamalar Türkiye'nin ekonomik ve sosyal hayatında olumlu etkiler yapmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Otel, Motel, ve kervansaray olarak 1962 yatak kapasiteli turistik tesisler ile Turizme katkıda bulunmuştur.

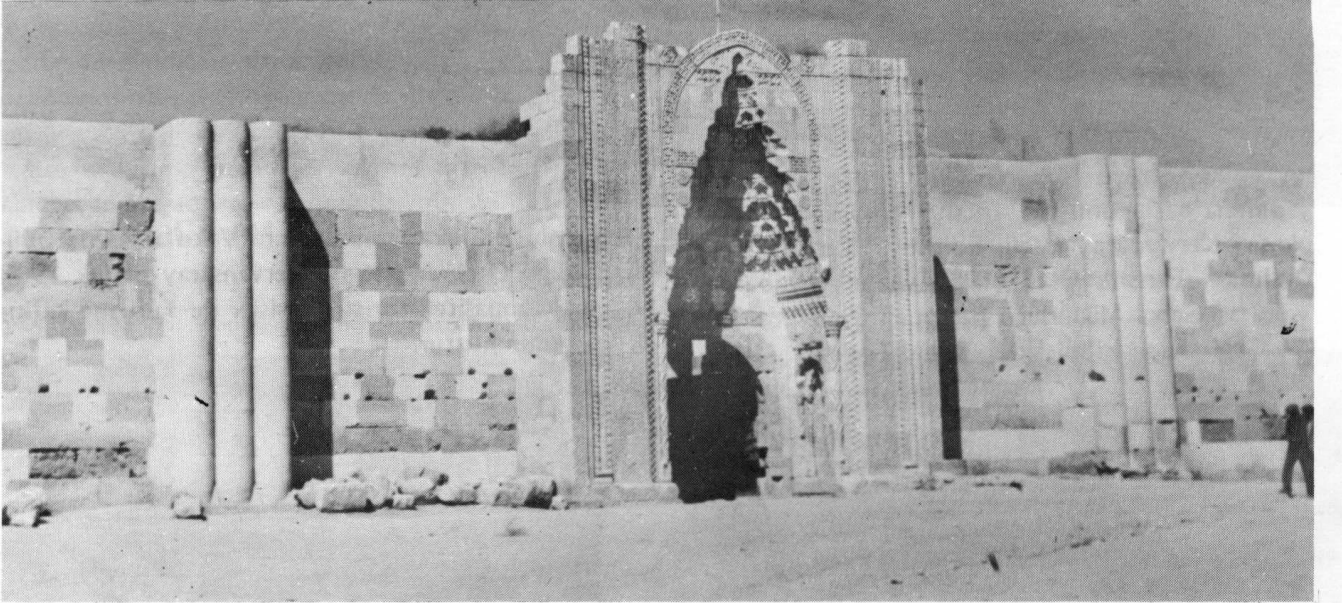
FAYDALANILAN ESERLER:

- 1— Berkol, Feramuz: Türk Vakıf Kervansarayları ve bugün turizm hizmetinde kullanılmaları. Vakıflar Dergisi, S. X, Ankara 1973, s. 347-365.
- 2— Akozan, Feridun, Türk Han ve Kervansarayları, Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, İstanbul, 1963, s. 133-167.
- 3— Evliya Çelebi Seyahatnamesi,
- 4— Ethem Halil, Die Seldschukishen hane in Anatolie
- 5— Koçu, Reşat Ekrem, Türkiye Seyahatnameleri serisi, İstanbul, 1939.
- 6— Turan Osman, Selçuklu Kervansarayları, Belleten Ankara, 1946, Sayı X
- 7— Yetkin, Suud Kemal: Selçuklu Kervansaraylarının Özellikleri, Milletlerarası Türk Sanatları I. Kongresi Tebliği, Ankara, 1962, s. 408-410.

- 8— Yetkin, Suud Kemal, İslam Sanatı, Ankara, 1955.
- 9— Köprülü, Fuat (Ribat) Vakıflar Dergisi, Sayı II., Ankara, 1942, s. 267-278.
- 10— Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar, İstanbul, 1973.
- 11— Sözen, Metin; Tapan, Mete: 50. Yılın Türk Mimarisi Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; İstanbul, 1973.
- 12— Gülersoy, Çelik; Kervansaraydan Otele, Yıllarboyu Tarih, Sayı 11, Kasım 1981.
- 13— Aslanapa Oktay, Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. yüzyıl). M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1977.
- 14— Cezar, Mustafa; Türk Tarihinde Kervansaray, VIII, Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiri, II. Cilt.
- 15— Erdmann, Kurt, Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts, C. I-II, Berlin, 1961.

Niğde - Aksaray Sultan Hanı onarım öncesi ve sonrası.

Ankara - Sulu Han onarım öncesi ve onarım esnasında.

